

# Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 3. No. 12. 1939

Ş ANI Z A D E A T A U L L A H  
E L K İ T A B Ū L H A M İ S F İ Z İ K R İ L E D V İ Y E

الكتاب الخامس في ذكر الادويه

لشانی زاده محمد عطاالله الطیب

## Ö n S ö z

İslâm şarkta Deva kitapları oldukça zengin bir yekûn tutar. Onların en meşhuru yedinci hicret asrının büyük farmakologu İspanya'nın Malaga şehrinden İbni Baytarın (Camiî müfradat aladviya-valâğ-diya) sıdır. Arapça olan bu kitap dört kısım halinde ve 1291 yılında Mısırda basılmıştır. (Fakirin kütüphanesindeki nüshayı müsteşrik Nöldekenin terekesinden satın aldım). Bu eserin almanca tercemesi 1840 yılında iki büyük cild olarak Stutgardta basılmıştır. Bende bu iki cilt de vardır; meşhur Fransalı Arâbist tabib Leclerc dahi fransızca-ya terceme ve bastırmıştır.

Türk diline ise 8-hicret asrının ilk rub'unda çevrilmiştir. Mütercimi yazık ki bilinmiyor, tercümeyi emreden Aydın oğlu Gazi Umur beydir. Mütercim ile müellif arasındaki zaman kısa olduğundan otların, köklerin bir sözle drogların türkçe mukabilleri bakımından fevkalâde kıymetlidir. Yazmaları, kütüphanemizde oldukça boldur [1] İbni Baytar'ın eseri uzun yıllar müslüman şarkın bütün hastahane ve hekim mekteplerinde Kodex medicamentaris galenus işini görmüştür. Edirne Selimiye kütüphanesinde saklı duran İbni Baytar'ın eski yazma nushaları ehemmiyetlidir. Şöyleki: üstlerinde Beyazid II nin mührü sultanımüşarünileyh'in Tunca kenarında yaptırdığı darüşşifa tabib ve eczacılarının yazıları ve isimleri vardır. 8 hicret asrında «Yusuf, İbni İsmail, İbni Elyası - Huyinin» (Malayasáo attabiba cahluhu) kitabı da İbni Baytarı ikmal eylemekle farmakopeler arasında mevkii yüksektir. Bunu sultan Muhammedi salis adına 1008 yılında divanı âli kâtib-

[1] Türk dili Tarama dergisinde bu ve diğer ilk türkçe tıp kitapları aranıp söylenmemiş olduğuna şahid oluyoruz..

# ANADOLUDA SELÇUKİ HASTANELERİ

Architekt ŞEHABETTİN

Türkler, eski çağlarda dünya kültürüne iştirak etmişlerdir. Büyük çaptaki varlıkları, henüz işlenmemiş el dokunmamış materyallardadır. Kuvvetli pratik doktorları, umumî ve hususî hastahaneleri bulunduğunu şehirlerimizdeki izlerinden anlıyorum.

O bir kültür elementleri gibi hastaneler de eski, zengin prodoklardan, çok az yüzde kalmış bir summe teşkil ediyor. Bu hal belki, o bir soylarda da öyledir Fakat onlar, kalanlarını Fixe ediyorlar, onarıyorlar, gözlüyorlar.

Türk medezin tarih organı umuyorum, bu isteklerimizi ileride tamamlayacaktır. Metodik çalışmalarından bize tattıracaktır. Onun ben daha ilk adımlarını seziyorum. Pek derin aevği ile kendilerini bu işe vermişler görünüyor.

DOKTOR SÜHEYL ve doktor NAFİZ, bu faaliyeti çevirenler arasında bulunuyorlar. Bu iki bilgicin benden bir dilekleri vardı. Onu ben, burada yerine getiriyorum.

Anadoluda, ilk Selçuki hastane tipidir. Daha eski bir örnek bu-

## I. KAYSERİ

lununcaya kadar, onu pašta sayıyorum. Belki, Selçukilerin önce kurdukları yapılar vardır. Lâkin tiplerden çoğu ortadan kaybolmuşlardır. Mevcut prodoklar arasında en eskisi Kayserideki oluyor.

Teorik ve pratik iki parçayı kompoze ediyor. Planları, az çok bir karakterdedir. Yalnız, klinikteki iç bölmeler daha zengin sayıdadır. Poyrazdan kibleye doğru kiblede sokağa açılmış iki portalı vardır.

Batı hududuna yakın yerdeki ziyaretçilere, o biri doktor ve hastane adamlarının girmelerine yarıyordu.

Portallardan girenler, mustatil bir Diele içinde bulunuyor. Sonra etrafı çevreleyen arkatlar geliyor. Önünde murabba tipte avlu duruyor. Arkatlar, muhtelif açıklıklardadır. Murabba kaideler üstünde direkler ve üstlerinde sivri kemerlerden bir grup takip ediyor. Kemerler iyvan önünde büyük bir açıklık yapıyor. Yanlarda küçük ölçüde görünüyorlar. Meselâ: Orta yanlarda bu ölçü tekrar genişliyor. Koridorların genişlikleri 200 Metreye yaklaşıyor.

Poyrazda büyük bir ivan ve yanlarda murabba iki iyvan mevcuttur. Doğudaki bir ara duvarıyla iki partiden ibarettir. Doğu ve batı yanlarda beşer oda vardır. Kiblede bu miktar bir iyvanla üç odadan mürekkeptir. Bu sayıya iki portalın Dielerini katmak lâzımdır.

Doğu ile Batıda olan iyvanlar hastaların güneş ve hava almalarına yarayordu. Bilhassa poyrazdaki büyük salonlarda operation ve toplu çalışmak faaliyetleri oluyordu. Poyrazda bulunanlar da yazları, doğuda ve Batıdakilerde kış çalışmalarını yapıyorlardı.

Yapıda portallar çok yıpranık bir haldedir. Bilhassa büyük portal-dan yalnız sağ partide pek az dekorlar meydandadır. Sol yanı, daha çok yıkılmışlardır. Atalarımızın san'at yorgunluklarını söyleyen yapı bu gün çok acıklı vaziyettedir.

İkinci yapı birinciye bitişiktir. Dıştan ayrı kapıları olduğu gibi, içtende iyvan yanındaki salonlardan, doğu duvarının yanından ufak bir Diele ile bağlıdır. Portalı o biri kadar dekorlu değildir.

Fasattan ufak bir çıkıntı teşkil ediyor. Hafif bir profil denince çerçeve haline geçiyor. Etrafı dolanıyor. İstilâktilti niş yerinde düz bir yüzü vardır. Altında muhtelif profil çıkıntılarile tam kav'sli yuvarlaklıklar, kapı açıklığını yapıyor.

Portal tamamen ortaya düşüyor. Birincideki gibi, bir oda uzunluğunda ilk yapıdan uzaklaştıktan sonra başlıyor. Fasat ve portal daha içerdedir. Yanları yalnız taşlardan mürekkeptir. Pencere nişleri, veya herhangi bir dekorasyonu yoktur.

Portaldan sonra gelen ufak Diele birinci tipin benzeridir. Doğru-

dan doğruya koridora bakıyor. Sağından ve solundan birer kapalı iki oda bulunuyor. Orası çalışanların oturmaları içindir.

Avlu ve diğer bölmeler küçük ölçülerdedir. Meselâ: büyük ölçüdekiler Poyrazda iyvan ve yanlarda salonlardır. Boğu ve Batıda daha iki iyvan vardır. öbürleri ufak tolebe odalarıdır. Her iki yapının katlı olduğunu anlıyorum. Çift katlı olabileceklerine dair izler yoktur.

Sonraki örneklerden plân şekli mustatil kalıyor. Yalnız dahili bölmelerde eklemeler oluyor. Onları bir yapıda topluyorlar. Katlar ikiye ulaşıyor. Bazen avlu kapalı formlara geçiyor.

XII nci asırdan sonraki örneklerde bu ilerleyişi görüyorum. Yapı tekniği daha çok monimentali taşıyan yeni karakterlere kendini gösteriyor. İlk tiplerin sade ve Primitif görünüşleri yanında tam bir iç ve dış mimarlık mevcudiyetlerini kazanıyor.

## II. SIVAS

Yapı, büyük müstatil şeklindedir. Genişliği az, batı dil'i sokak üzerindedir. Düz fasatta portal monimental bir çıkıntı yapıyor. İki taraftan ornamentlerle büyük niş yanlarını çevreliyor, Sivri kenar yanından muvazi ornamentlere karışıyor.

İşte masif istilâktit, bütün nişi kapı sövesine kadar dolduruyor, istilâktitlerin altında düz yazı şeridi vardır. Yanlardaki ufak niş üstleri ve yanları sade profilde ornament direklerle dekordur. Kapı kemeri, fasat taşları yarım yuvarlaktır.

İstilâktitler sivri kemerler arasındadır. Bundan sonraki partilerde iki taraflı plâstik Kabartmalar gözüktüyor. Portal ve fasat, duruş yönünden çok yıpranmıştır. Bilhassa onarmalar, güzel fasadın eski duruşu yanında çok sönük ve çok primitif gelir.

Portaldân sonra ince uzun Dielenin yanlardan genişleyen bölmeleri, avluya çıkan arkatlar arasındadır. Orası, portaldan sonra başlayan bölme konstrüksiyonunun benzeridir. Yalnız, kapalı yan duvar, iki taraftan büyük açıklıklarda ve ortada ufağ bir kemeri ihtiva ediyor.

İlerliyen arkat aralıkları, doğuda büyük bir eyvan yanında mustatıl odalar vardır. Arkat araları, kiblede ufak açıklıklı kemerlerden başlıyor. Üçüncü kemerler daha genişlikte tekrarlandıktan sonra normal açıklıkta devam ediyor. Küçük ikinci kemer ölçüsü ile koridorun kible ve poyraz divarlara bağlanıyorlar.

Açıklıklar, batıda iki büyük ölçüdedir. Doğuda bu açıklık yalnız eyvandır. Bütün yapı, plân itibariyle simetriktir. Bilhassa bölmelerden poyrazda boş bırakılan mustatıl ortada çok süslü sekiz köşeli bir türbedir. Üzeri basit bir mahrut ile kapalıdır.

Yan duvarlar, ortada damdan 100 M. aşağıda sekiz tane sivri kemerlerin nişi ve içi sırlı tuğladan dekorludur. Üstleri yalnız düz tuğladır. Onarmalarda üstüne kireç siva vurmuşlar. Türbenin avluya bakan partisi, iç mimarlığı çok zengindir.

Portalda taş materyalden dekorlar, türbe ve eyvanda renkli çini ornamentlere geçiyor. Alt partilerde çok zengin ve içerde yalnız sade hatlarla süslemişlerdir. Pençere üzerinde tuğladan yazı, bu güzel işlerin AHMET BİN EBUBEKİR elinden çıktığını bildiriyor.

Tip itibariyle çok zengin bölmeleri havi bir karakter veriyor. Her halde organı büyük bir hastane gösteriyor. KAYSERİ de ayrı küçük bölmeler orada büyük ve geniş bir sınırdaki toplanıyor.

Meselâ: Poyraz Eyvan yanları, SİVAS ta ufak bölmeler tipindedir. İde birliği yanında gövde ölçüleri birbirinden ayrılıyorlar. Mekteple hastane bir arada toplamak pratiğini kazanıyorlar.

### III. DİVRİĞİ

Küçük hastane tipidir. Ufak fasat genişliği ortasında büyük çıkıntıyı portal yapıyor. Pek güzel plâstikler, bitişindeki cami ile hastane mimarlığının kompozisyonudur. Birincide zengin plâstikler, ikincide daha açık bir harmoni içindedir.

Müstatıl büyük bir gövde içerisinde çok güzel bir zevk değişikliği gösteriyor. Poyraz ve batı portalları yekdiğerinden sevimli estetik farklarla ayrılıyor.

Detay kuruntuları, derece eerece birbirinden yükseliyor. Sonra bir sadeliğe bürünüyor. Hastane portalında yeni bir formada yüze çıkıyor. Çiçekler, madalyonlar. . . Bütün plâstik dekorasyon karakteri İran üzerinden doğuya bağlanan elementlerdir.

Poyraz portalde, masife kaçan bütün arhitektur elementleri hastanede daha derin ve sivri bir niş açıklığında portalı vücade getiriyor. İlkte zengin detay mesaisi sonuncuda, daha fazla sadeliğe gidiyor.

Düz fasat üzerinde keskin gölgeler bazen daire tipinde, plâstırlarla yapraklardan toplanıyor. Kelük bin Abdullah'tan sonra ilerleyen portal karakteri orada çok canlı bir başlangıç yapıyor.

Dış görünüş yanında, iç karakteri çok sıskadır. Bir çok medreselerde olan iç bölme sayısı orada çok az ölçüdedir. Monimental portaldan sonra ufak bir diele geliyor. Yanlarda ve genişlikleri fasada muadil iki mustatil oda vardır.

Kible odanın ikinci bir avlusu ufak ölçüde bir mustatildir. Murabba kaideler üstünde yuvarlak diiekler, kible ve poyrazda iki eyvanın, yanlarda iki küçük oda bulunuyor. Büyük eyvan orada doğudadır. Poyraz ve kiblede iki salonla kapalıdır.

Cami poyrazdan eyvanın birer kapı ile bağlıdır. İçinde yaptırının mezarı vardır. Cami tarafından pek dekorlu pencerenin doğuya açılmış bir kapı olduğunu düşünüyorum. O bir portallarda olan güçlü plâstik izler ornamental karakterdedir.

Büyük açıklıklar, düz fasatta ufak kabartılar yaptıktan sonra çerçeve içinde istelâklitli nişi vucude getiriyor, zayı şeridi oluyor. Kabartmalarla tekrar istelâktilere geçiyor. Düz dört köşe açıklığında sona eriyor.

İç karakteri Kayseri ve Sıvasa benzemiyor. Avlu tipi sivri bir kemerle örtülüyordu. Koridor üstleri, oda duvarlarına kadar tonuslarla kapanıyordu.

XIII üncü asır yarısında benzerine Konyada tesadüf ediyorum. Amasyadaki tip ona benziyor. Fakat üstü açıktır. Hastaların çok olduğu zamanlarda cami yapısı ona yardım ediyordu.

Bütün formalar, buldukları şehirlerin büyüklüğüne tabi oluyordu.

Meselâ Konya, Sivas, Kayseride ölçüler büyük ve zengin bölmeler halindedir. Küçük şehirlerde o hal daha az bir detay içindedir. Divriği onlardan ikinci gurup modelidir.

## VI. ÇANKIRI

Divrigiden sonra olan örnekler arasındadır. Yapı organı hakkında uzun söz etmiyeceâim. Karakterinden büyük partiler meydana değildir. Yalnız, ufak bir parça duruyor. Dr. SÜHEYL etüdünde plânını veriyor.

Orada, köşede kule ile sola doğru bir duvar vardır. Yukarıda duvarla birleşiyor, mustatili vücuda getiren hattı çevreliyor. Bu kısım, ilk uzun şeklin parçasıdır. Onun öyle olacağını büyük bir düşünce içinde söylüyorum.

Plânda bu partiyi, ince iki hat olarak görüyorum. Hat, aşağıdan kuleye bağlı kalın duvarla yukarıya doğru ilerliyordu. Alttakine paralel vaziyette temadi ediyordu. O hatta sekiz köşeli bir çıkıntı yapıyordu.

Çıkıntının ne olduğu malûm değildir. Plânda hiç bir işaret yoktur. Yalnız, vaktinde bir türbe, bir mescit veya kitap evi olduğunu düşünüyorum. KAYSERİ, SIVAS ve DİVRİĞİ gibi ehram bir damla örtülü bulunuyordu.

Başka tiplere benzer iyvan bulunduğu inanıyorum. Lâkin, kat'î surette işaret kabil değildir. Bu hatta, bir amut hat iki çizgi ile gösterilmiş istikamete muvazi, kalın bir duvarla daha içten devam ediyordu.

Uzun bir yürüyüş yaptıktan sonra, çift çizgili duvar genişliğinde, fasada doğru tıştan ilerliyordu. Hastane tipinin meçhul dördüncü istikametini ortaya getiriyor. Fakat, plânda gövdeyi verecek bir çok noktalar aydın değildir.

Dahilî bölmelerin öncekiler gibi olması gayet tabiidir. Meselâ : Ortada avlu, yanlarda odalar, eyvanlar, karşıda tekrar eyvan ve büyük odalar mevki işgal ediyordu. Kara ile işaret edilen üç bölme-

den partinin daha durduğunu anlıyorum. Çizgiden parçalar, tış hududu ve bölmeleri gösteriyor.

Bilhassa, sınır çizgilerinde kara ile işaretli parça, iki taraftan a-mut istikametinde ilerliyorlar. Onların el'an duran duvar kalınlığında temadi etmeleri lâzımdır. Halbuki, plânda bu işaret çok ince bir duvar ölçüsündedir. ben onu yanlış buluyorum.

Mevcut kısımlar özerinde yürüyen bu hatların kalın duvar ölçülerinde gösterilmesi icabedeidi. Bu istikametle iç bölme arasında bir açıklık vardır. Onun da ana duvarı yanından ziyade bölmelerle avlu arasında bulunmaları kabildir.

Sonra bu kısma paralel hattın köşeden itibaren içten devam etmesi hiç doğru değildir. Söylediğim istikamet olduğu gibi yürümesi lâzım gelir. Mevcut duvarın bu gün daha içerde kaldığını görüyorum.

Binaenaleyh, bu istikamette büyük bitikler vardır. Plândan anladığım tipte bu partiler en karakterli noktalardır. Fasatta, portalda çok kuvvetli değişmeler seziyorum.

Portal istilâktitlerinde, örnekte, yazılarda, kapularda onu farkediyorum. Yapıda eksik bir arhitektur göze batıyor.

Hastane, ufak şehirde olan tiplerden biridir. Fazla söz etmek için üstünde yeni incelemeler yapmak lâzımdır. XII nci asır ortasına doğrudur. Bakımsızlık yüzünden acıklı vaziyet içindedir.

## V. KONYA

Yerlerini bildiğim iki hastane vardır. Birinde sonradan yapılmış medrese oturuyor. Eski partiden yalnız eyvan duruyor. Büyük Karatay karşısındadır. Medrese duvarları, eski temeller üzerindedir.

Şekli tam bir mustatildir. Dahilde ayrı bölmeleri havidir. Konyadaki tiplerden büyük Karataya benziyordu. Ondandır bir kaç yıl sonra yapılmış xu nci asır örneğiydi.

Üstüne yazılı, hiç bir döküment yoktur. Doğuda eyvan duvarı ve



mihrap sırcaları, Büyük Karatay karakterindedir. Yerden 200 m. altı köşe mavi çini ve üstleri kırmızı ve mavi tuğlalarla kaplıdır. Tuğlalar ve istifleri Sırçalı medrese'ye benziyorlar.

Portalı, Büyük Karatay gibi idi. Architek, ideyi iki kardeşin yapısında ayrı ayrı detay etmiştir. Meselâ : Büyük Karatay'da eyvan ve yan odalar batıdadır. Soldakinde türbe vardır. Hastanede onlar doğudadır. Sağ odada Dr, Emir Kemalettin yatıyor.

Öbür odalar poyrazda, kible ve batıdadır. Üzerleri kapalı on beş bölmedir. Batıdan büyük portalla üstü kapalı Dieleye giriyor. Oradan büyük kubbeli meydana varıyordu. Odalar, etrafta zentralize olmuşlardı.

Tipi, mustatil içinde parallel havlı formuyla murabba bir kubbeden mürekkepti. Fasatta portal symetri prensibini terk ediyor. Portaldan sonra sivri kemerli dieleyi murabba formuyla hallediyor. Yalnız pencere açıklıkları poyraz hattı üzerinde bulunuyorlar.

Portal, kubbe ve iç architektur Keluk Bin Abdullah'ın Pratiğidir. Sahip Ata, İnce minare, Alâeddin mescit'i elementleri, yapıda monümental ide altında topluyor.

İkinci tip, İnce minare, Büyük Karatay arasında bulunuyordu. Eskiden orada su birikiyordu. Şimdi üstünde ev vardır. Onun için inceliyemedim.

Halkta sakane adı el'an devam ediyor. Yanında mescidi duruyor. Şakane mescidi demek yanlışır. Dr. Nafiz etüdünde aslını araştırıyor. Şifahane mescidi olduğunu aydın ediyor.

Yapı izleri, söz edenlerin yıllardan öncedir. Kitabeden, vakıf kâğıdından Karaman örneklerinden saymak doğru değildir.

Bir çok yapılar biliyorum. Vakıfları, kitabeleri, tekniği birbirlerine uymuyor. Mesela : Konyada öyle bir çoklarını tanyorum. Architekturları eski olduğu halde, kitabeleri üzerlerine sonradan koymuşlardır.

İncelemelerde bu noktaları önde tutmak lâzımdır. Kitabeleri, vakıf kayıtları yanında yapı architekturiyle kontrol etmeliyiz. Yalnız kitabe, yalnız kayda anlatmak çok hatalıdır.

XII nci asırda yapılmış olduğu çok aydındır. Tipi hakkında bir

şey söylemek lâzımse, Kayseri ürnégine benzemesi pek mümkündür. Konyada vücûda getirdikleri tiplere paralel oluyordu.

Büyük Karatay ölçüsünde değildi. Daha çok Architekturun monümentala geçtiği yıllardan önceye aittir.

## VI. KASTAMONU

Durumundan eski bir yangın geçirdiğini anlıyorum. Vaktinde daha iyi portalı varmış. Dekorlardan bazıları el'an duruyor. Portal çok derin bir niştir. Gördüğüm Selçuki medrese tipidir.

Masif Architektür tesiri içindedir. Basık kemer derin açıklıkta çerçeve oluyor. Sırçalı medresedeki şeritler yandan ve üstten doluyor, kaideler üstüne iniyor. Ornamentli iki üç mihrabı vardır. Büyük kemer yuvarlağı, pek sade bir Friesle bağlanıyor.

Niş kenarları portal şeritlerinin ufak benzerleridir. Büyüğünde pek zengin dekorlar bulmuyorum. Üç yuvarlaktan kitabe, amut hatlarla kapı üstü yazı şeridine iniyor.

Selçuki yapılarının çoklarında kabartmaları çerçevesiyor. XIII üncü asırda muhtelif örnekleri vardır. Bütün yapı bir hastane tipidir. Bazıları başka şey olarak yapıldığını söylüyorlar. Benim için hiç birinin orada yeri yoktur. Yanlış anlatmalardan birikmiş sözlerdir.

Büyük yangından sonra, kıymetli partiler yok olmuştur. Muhtelif yılların onarmaları, büyük rol oynamıştır. İyilik diye yapılan faaliyetler karakteri bozmuştur.

Mustatil bir tipi irae ediyordu. Ortada avlu, etrafta obalar ve eyvanlar vardı. Onlardan mescit, türbe, kitabevi, bir iki oda meydana vardır. tekke olarak yaptıklarına inanamıyorum.

Türkler, yılan Symbolini eskiden kullanıyorlardı. Modern Avrupa hastanelerinde tradistion halinde gördüm. Onu, Osmanlı Türkleri medizini branş etmişlere vermişlerdir.

Kayserili Architektin kurduğunu büyük nişdeki Frieste okuyoruz. Kelük bin Abdullah'la Antalya monimentlerinden pratiğini biliyorum. Orada, adı Cemalettin Yakubülkayseri diye geçiyor.

Bu veya şu Architektin adı etrafında burada dolaşamıyacağım. Tıp Kelkük bin Aptullah tesiri altında bir çabalamayı gösteriyor.

Yapıda, büyük diyeceğim. elementler kayıptır. Yukarıda belli ettiğim karakterden izler, bana Konya formlarını söylüyor.

## VII. AMASYA

Gördüğüm tiplerden mustatil üstüne kuruludur. Zengin plâstikli portal vardır. Fasattaki çıkıntısı, obirleri yanında daha az kabarıktır.

Ornamentler daha ziyade yaprak formlarındadır. Yapı materyalı, kumlu taş ve mermerdir. Portal yanları, pençereler çok küçük ölçüde benzerlerdir.

Architekturu, Kelük bin Abdullah tesiri altındadır. Benzeri portallar Karamanda Hatuniye, Erzurumda Çifte minare, Beyşehirde Eşref oğludur. Amasyada minare yoktur. Çifte minare fasad, pencere ve portalı ikinci bir tiptir.

Plâni, Konyada sırçalı medreseye benziyor. Yalnız küçük ölçüdedir. Meselâ: İlkinde olduğu gibi, geniş dılıları sokak hattındadır. İki mustatil salon ve ortası dieledir. Sırçalı medresede bir bölmede yaptırın yatıyor. Amasyada o hal yoktur. Salonlar boştur. Vaktinde ders okutma yerleri olduğunu düşünüyorum. Yaz pratiklerinin orada yapıldığını anlıyorum.

Sivri kemerli dielerden sonra avlu geliyor. Sırçalı gibi üstü açıktır. Mustatil formadadır. Doğukiblede ve batı poyrazda üçer oda vardır. Salonlarla oda araları boştur. Eskiden merdivenlerin orada oldukları çok kuvvetlidir.

Oğaların önlerinde, üçer direkli argatlar vardır. Dört büyük salona yol gidiyor. Avluya bakan dip partide eyvan duruyor.

Ötekiler yanında çok sade bir tiptir. Örganı büyük ölçüde değildir. Portal taşında 1308 de kurulduğu yazılıdır. Stili, çok orijinal Selçuki medrese formudur.

## VIII. AKSARAY

Bütün yapıdan ufak alt parti meydandadır. Doğudan batıya 200 m. ve 600 m. enindedir. Yüksekliği 700 m. ve duvar kalınlığı 230 m. dir. Başka yapılarda kullanmak için taşlarını sökmüşlerdir. Temellerde büyük eksiklikler vardır. Plânını yapamadım. İzlerden katlı bir yapı olduğunu anlıyorum.

Karaman oğulları zamanından yazılı taşı vardır. Hoca İbrahim bin İsmail Architektidir. Kelük bin Abdullah ın yetiştirmesidir.

Orada ikinci bir tip Zincirli medresedir. Yapı daha duruyor, küçük ölçüde murabbadır. Karamanda Hatuniye karakterindedir. Poyraz hattında bortal çıkıntı ile ondan ayrılıyor.

Orta boşluk etrafını kaleler kuşatıyor, Bölmeler Kayseri ve Akşehir tipidir. Geçtiğim örnekler gibi, tek eyvanlı değildir. Poyrazda, doğuda, batıda eyvanları vardır.

Değü ve batı eyvanlarda genişlik birdir. Poyrazdaki derinlik fazladır. Eyvan yanları odalardır. Portalı ornamentlerle süslüdür.

Yanlarda, üstlerde yazı şeritleri dolanıyor. Portal üstünde Vemen yetevekkelu Alâllah yazılıdır. Ebçet hesabile 1387 yıllarıdır. Söylediğim hastaneden daha eskidir. Konya mektebi tekniğidir.

## IX. TOKAD

XIII üncü asırdan çok sevimli bir typtir. Gök medrese diyorum çünkü bu deyişim arhitektür bakımından çok doğrudur. Meselâ : Sivastaki Gök medrese gibi, haricî ve dahilî arhitekturu çok zengindir.

Güzel portalı kible dılı üzerindedir. Konya Monümentlerinden Sırçalı medrese ve İnce minare gibi doğuya bakmıyor. Kenar çerçiveleri, ufak kabartma şeritlerden pek az derinliğe giriyor. İki sivri oyuğun ortasından portalın istilâktili nişi başlıyor.

Pek derin olmayan küçük fasadı süslüyor. Ornamentlere geçiyor. Başka portal yazı şeritleri orada, yalnız Ornemet hareketleri yapıyor. Meselâ : Portalda kapu kemeri parallel örnekler yanında sivriye kaçıyor.

Arhitekt, orada portalı yüce etmek için bu formu tatbik ediyor. Belki de, yapıldıktan sonraki onarmalarla bu hal yüze çıkıyor. O forma ilk olmasa bile, bütün örneklerde pek seyrek tesadüf ediyorum.

Portal bu günkü durumunda, orijinal karakterinden partiler kaybetmiştir. Köşe direklerden ilki, yan çerçive şeritleriyle niş arasında kabarık profiller yapıyor. İkinci direkler, niş derinliğinin başladığı partiyle, kapu nişinin köşelerindedir.

Direklerin profil vaziyeti, ikinci hali konstruktion'dan ziyade Esthetig tesiriyle alâkadardır. Portalda, monümental ideyi kuvvetli göstermek için onu yapıyor.

Plâni mustatil formdadır. Yalnız, gövdenin içi büyük typler gibidir. Meselâ : Sivas ölçüsüne yaklaşıyor. Bölme sayısı o kadar çok değildir. Yapı idesi büyük şehir karakteridir.

Anlıyorumki, Selçukiler orada büyük bir organa cevap vermişlerdir. Salonlar, zengin bölmeler kuvvetli suretle onu bana anlatıyor.

Karşıda aynı tipte bir paralelli bulunuyordu. Fakat ondan bugün hiç bir iz yoktur. Onun da berikine yaklaşır karakterde olduğunu ufak detay farklariyle ayırdıklarını düşünüyorum.

Benzeri tipler, Konyada büyük ve küçük Karataylardır. Tokattaki gibi birbirine bakar yapılmışlardı. Aralarında pek ufak bölme farkları vardır.

Gök medrese'yi Medezin organında kullandıklarını kabul ediyorum. Poyrazda 1/3 partinin devam etmesi çok kabildir. İlerleme ölçüsünü bulmak için, sondaj yapmak lâzımdır.

Konya arhitekturidesinin Sivas karakterini andırıyor. Orada, batıya düşen eyvan yan salonlarındanki, Tokatta bir ölçüde değildir. Poyrazdaki türbe içindir. Mustatilde yanları boş bir murabba teşekkül etmiştir. Üstü kubbe ile örtülüdür.

Konstruktionu Kelûk Bin Abdullah'ın Konyada tatbik ettiği Elementlerdir. Bütün yapı, yüksek bir arhitektur mektebin pratiklerini taşıyor. Onu ben gürdüğüm bir çok kompozisyonlardan Kelûk Bin Abdullahın yapıları arasına katıyorum.

Konya, Babalık gazetesi 1937 senesi koleksiyonundan iktibas olunmuştur.